

MUSEUM

Ons' Lieve Heer
op Solder

Jaarverslag

20
17

Hartelijk dank aan

Het Amsterdams Fonds voor de Kunst

Het VFonds

Het Vergezicht op Amsterdam

SOS Fonds

Vereniging tot Weldadigheid van den Allerheiligsten Verlosser

Nieuw Leven Facility Group

Vrienden van Museum Ons' Lieve Heer op Solder

Het Amsterdam Museum

Museum Catharijne Convent

Uniek in Amsterdam

Museum Ons' Lieve Heer op Solder behoort tot de meest bijzondere monumenten van ons land: een zeventiende-eeuws grachtenpand waar de authentieke situatie, een woonhuis met een katholieke kerk op de bovenste verdiepingen, bewaard is gebleven. Na de restauratie en de uitbreiding (2009-2015) is het museum in staat om de bezoekers een beleving van hoge kwaliteit te bieden. In nieuwe programma's richt Museum Ons' Lieve Heer op Solder zich op religieuze diversiteit in de Gouden Eeuw en de maatschappelijke relevantie van het erfgoed.

Met plezier en hartstocht heeft ons team zich in 2017 ingezet om deze ambities in het vernieuwde museum vorm te geven en zoveel mogelijk mensen deelgenoot te maken van de bijzondere plek die Museum Ons' Lieve Heer op Solder is. Met dit jaarverslag hopen wij u een indruk te geven van een bijzonder kalenderjaar.

Birgit Büchner
directeur

3 januari

Passieserie

Op **3 januari 2017** kwam het goede nieuws dat de Orde van Augustijnen de passieserie die bestaat uit vijf schilderijen van Adriaen van de Velde wil schenken aan het museum. Na 350 jaar worden de schilderijen eigendom van het museum en mogen ze in de huiskerk, waarvoor ze gemaakt zijn, blijven.

Er is naar verhouding heel weinig collectie uit de vroege periode van de huiskerk bewaard gebleven. De roerende inventaris is mettertijd grotendeels verhuisd en verdwenen. Daarom zijn de werken van van de Velde zo bijzonder. Het verhaal van de passieserie leest als een spannend boek en is een reis door de tijd die zo kenmerkend is voor een monument als dat van Museum Ons' Lieve Heer op Solder. De rijke Amsterdamse Sybilla Fontein gaf Adriaen van de Velde in 1664 opdracht

om een passieserie voor de zolderkerk te schilderen. Ze zal Van de Velde gekend hebben aangezien de kinderen van de kunstenaar er zijn gedoopt en zij zelf ook nauw betrokken was bij de statie. Religieuze scènes zijn een uitzonderlijk onderwerp voor Van de Velde die vooral bekend is als landschapsschilder. De vijf schilderijen die het lijden van Christus verbeelden, hebben van 1664 tot 1670 in de zolderkerk gehangen. In 1670 is de hele serie

met priester Petrus Parmentier verhuisd. Ruim driehonderd jaar later, in 1980, werd duidelijk dat de schilderijen in de Augustinuskerk in Amsterdam-Noord hingen. Sindsdien heeft Museum Ons' Lieve Heer op Solder de passieserie in bruikleen. Eén werk werd in 2013 gerestaureerd. De vijf schilderijen maken inmiddels deel uit van de vaste opstelling, ze zijn een uniek voorbeeld van kunstwerken, hun oorsprong in de originele context.

5 februari

Soldermissen

Op **5 februari** hebben we kennis gemaakt met Ben de Bock. Hij zal alternerend met Peter van Dael als priester de maandelijkmis in de huiskerk voorgaan.

De Soldermissen, ook wel de kunstenaarsmissen genoemd, maken deel uit van een traditie in de huiskerk. Sinds 1952 faciliteert Museum Ons' Lieve Heer op Solder de misviering voor een kleine sub-parochie die van oorsprong bestond uit katholieke kunstenaars. In navolging van Parijs waar missen voor kunstenaars populair waren onder acteurs, musici, beeldkunstenaars en studenten, kreeg Amsterdam een eigen kunstenaarsmis.

Vanuit deze traditie is er iedere eerste zondag van de maand, met uitzondering van de zomerperiode, een ochtendmis in de 17de eeuwse huiskerk. Het orgel wordt gebruikt en er is professionele muzikale begeleiding. De missen zijn vrij toegankelijk en na afloop is er koffie in het café. Het gebruik van de zolderkerk versterkt de beleving en maakt dat de ruimte levend blijft. Bij speciale momenten, zoals de kerstnachtmis, wordt ook

de verborgen preekstoel tevoorschijn gehaald een mooi schouwspel waar veel mensen ieder jaar voor terug komen.

In 2017 waren er 10 misvieringen die in totaal door 650 mensen bezocht zijn.

17 maart

Between two Rivers

Op **17 maart** opende de presentatie 'Between two Rivers' in het nieuwe deel van het museum. De curator voor Cultuur en Maatschappij, Marian Duff, verbond de collectie van Dahlia al-Sudi aan erfgoed en tolerantie vanuit de vraagstelling: 'Kun je laten zien wie je bent?' Dit was de eerste presentatie in de tentoonstellingsruimte Voices of Tolerance.

De collectie waarmee Dahlia al-Sudi afstudeerde aan AMFI (Amsterdam Fashion Institute) gaat over het vernietigde historische erfgoed in de stad

Nineve in Irak. Deze stad belichaamt de rijke historie van Mesopotamië. 'Met mijn ontwerpen laat ik de schoonheid van deze rijke sprookjesachtige oude wereld zien, waarover we op dit moment alleen maar verhalen van oorlog en geweld horen. Ook stel ik de vraag of vrouwen zichtbaar mogen zijn. Deze onderwerpen benader ik in patronen en stoffen.' Met deze collectie wil Dahlia Al-Sudi de rijke oorsprong van haar geboortegrond laten zien om zo een positieve kijk te geven op een wereld die nu zo negatief in de aandacht staat, en waar bescherming van erfgoed niet mogelijk is.

Between Two Rivers betekende contact met een nieuwe jonge groep Amsterdamse ontwerpers. De collectie werd ook opgesteld in Amsterdam-Zuidoost.

foto © Les Adu

3 april

Verbouwing

Op **3 april**, vlak voor de drukke meivakantie, begint de verbouwing van de toiletgroep. Anderhalf jaar na de opening van het nieuwe gebouw moet er een aanpassing komen in het wc-blok. In de praktijk van alledag blijken een aantal factoren onverenigbaar met elkaar, zoals handen wassen, water, schoenen en een witte vloer.

De vloer wordt erg snel glad en vuil. Bovendien is de wasruimte te krap. Een kleine verbouwing is helaas noodzakelijk, maar zal weer extra gebruiksplezier opleveren.

Sinds 2015 bestaat Museum Ons' Lieve Heer op Solder uit twee gebouwen: een historisch huis en een faciliterend huis. Alle voorzieningen voor de bezoekers zijn verplaatst naar het nieuwe gebouw:

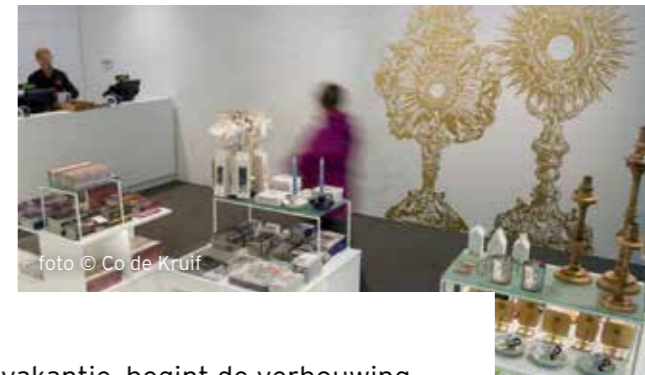

foto © Co de Kruif

kassa, garderobe, winkel, wc's, en ook de audiotouruitgifte, de educatie en de beveiliging. De instandhouding van het monument is een kerntaak waaraan veel zorg en geld wordt besteed. Jaarlijks wordt het monument geïnspecteerd door de Monumentenwacht. De grootste bedreiging voor het historische interieur zijn de mensen die het betreden: al die mensen, onze bezoekers, die met zand

aan hun schoenen en met natte jassen en tassen naar binnen gaan. Voor de uitbreiding was er niets aan te doen. Maar nu worden de voeten geveegd op meters schoonloopmat, en natte jassen worden in de nieuwe garderobe opgehangen. Tassen kunnen in een gratis kluisje. Het monument is nu geheel voor de historische beleving, en het wordt zoveel mogelijk ontlast.

In 2017 werd 238.000 euro besteed aan gebouwen en onderhoud.

6 mei

Online tickets

Op **6 mei** ging de onlineticketshop live. Een ambitie die al een tijdje gepland stond, en die toch nog wat voeten in de aarde bleek te hebben. Alhoewel er af en toe een rij kan staan voor de kassa, is vlotte toegang voor spontane bezoekers de norm. Maar veel dagjesmensen plannen hun bezoek zo compleet mogelijk en hebben graag hun entreekaarten al op zak. Dat is nu ook voor ons museum mogelijk. In 2017 werden 1600 tickets online verkocht.

Het museum heeft in de strategie vanuit de uitbreiding en de restauratie niet ingezet op een grote groei van het aantal bezoekers, maar op de kwaliteit die we het huidige aantal bezoekers, zo rond de 110.000 mensen, willen bieden. De verbetering van de faciliteiten en de optimalisering van de beleving vormden het hoofddoel. Dat wil niet zeggen dat

groei niet welkom is. De nieuwe faciliteiten kunnen dit ruimschoots aan. Het museum wil tevens een actieve ondernemer zijn, en de toename van het aantal bezoekers maakt gelden vrij om inhoudelijke ambities te realiseren.

Museum Ons' Lieve Heer op Solder ontving in 2017 116.000 betalende bezoekers.
De top 3: 42.000 bezoekers uit Nederland, 11.000 bezoekers uit Duitsland en 10.000 bezoekers uit de Verenigde Staten.

foto © Co de Kruif

4 juni

Red light Jazz Festival

Op **4 juni** treedt Gideon Tazelaar met zijn trio op in het museumcafé. Het is het Red Light Jazz Festival, en het is Pinksteren: zo kwam het eerste optreden in het museumcafé tot stand. Het Red Light Jazz Festival timmert aan de weg, en heeft als ambitie de Amsterdamse wallen in een ander daglicht te zetten door middel van optredens op bijzondere locaties.

De vraag naar de rol die kunst en cultuur in de buurt kan spelen werd in het kader van de uitbreiding van het museum ook vaak gesteld. Zou een groter museum aan de Oudezijds Voorburgwal de ambities van Stadsdeel Centrum kunnen ondersteunen om de kwaliteit van het 1012-gebied te verhogen? Het antwoord luidde 'ja'.

foto © Nico Brons

Museum Ons' Lieve Heer op Solder draagt bij aan de kwaliteit van de buurt, onder andere door een cultureel geïnteresseerd publiek naar het Wallengebied te trekken. Zowel de politiek als de ondernemers zijn blij met deze groep bezoekers. Ze veroorzaken weinig overlast en zijn koopkrachtig. Er is steeds meer toenadering tussen de ondernemersvereniging en culturele instellingen. Samen kunnen we laten zien dat de oudste buurt van Amsterdam veel erfgoed en cultuur herbergt.

Museum Ons' Lieve Heer op Solder nam ook deel aan; de Archeologiedagen i.s.m. het Allard Pierson Museum en Bureau Monumenten en Archeologie, de Museumweek en de Museumnacht i.s.m. PlanM en diverse Amsterdamse kunstenaars. In totaal bezochten 2.100 mensen deze evenementen.

16 juli

Feest in de stad

Op **16 juli** kwam het plan van aanpak binnen voor het nieuwe programma voor basisscholen 'Feest in de Stad'. Het programma maakt deel uit van een landelijk project 'Feest! Weet wat je viert', een initiatief van het Catharijneconvent.

De audiotour voor kinderen tot en met 12 jaar is al sinds 2013 in Museum Ons' Lieve Heer op Solder in gebruik. Voor het primair onderwijs had het museum nog geen aanbod. Wel kwamen scholen graag naar het museum omdat het huis sterk tot de verbeelding spreekt van kinderen. In het plan van aanpak staan de eerste ideeën voor een programma in het kader van burgerschapseducatie, waarbij scholen gevraagd wordt om mee te denken. De wens is een route langs verschillende gebedshuizen te ontwik-

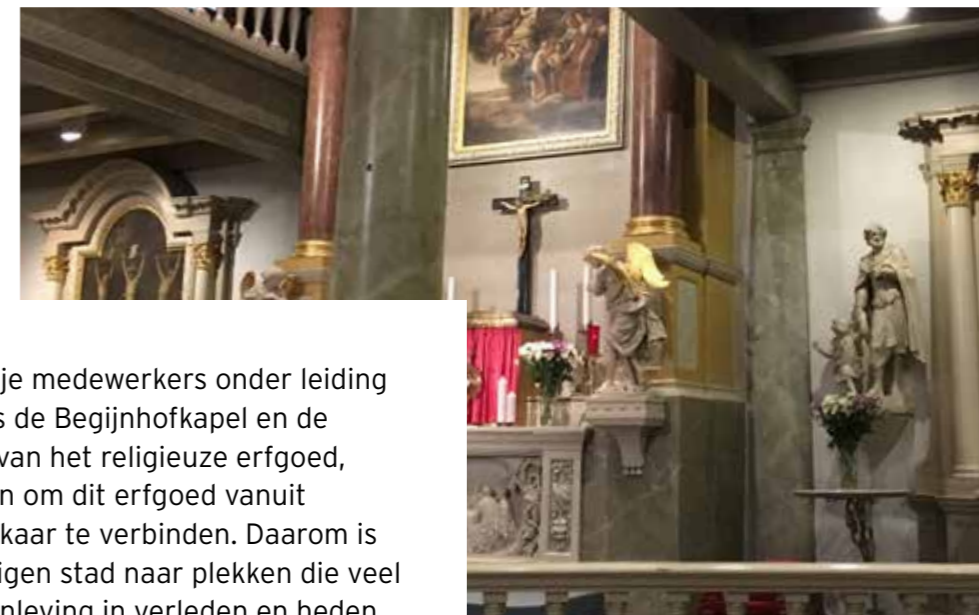
kelen, met een digitaal lesprogramma voor op school. Het programma sluit aan bij de vraag vanuit het onderwijs om kinderen kennis te laten maken met verschillende religies. Het programma Feest! doet dit vanuit bekende feesten, want ieder jaar is het kerstmis, Suikerfeest, Chanoeka en sinterklaas. We gaan dan lekker eten en geven elkaar cadeautjes. Maar wat vieren we eigenlijk? Waar komen deze feesten vandaan en wat is hun betekenis? Een verkenningstocht langs verschillende gebedshuizen laat kinderen kennismaken met feesten en erfgoed vanuit een brede en inclusieve gedachte.

20 augustus

Religieus erfgoed

Op **20 augustus** bezocht een groepje medewerkers onder leiding van conservator Robert Schillemans de Begijnhofkapel en de Engelse kerk. Amsterdam staat bol van het religieuze erfgoed, en er wordt nagedacht over een plan om dit erfgoed vanuit cultuurhistorisch perspectief met elkaar te verbinden. Daarom is er af en toe een kleine excursie in eigen stad naar plekken die veel zeggen over de Amsterdamse samenleving in verleden en heden.

Een voorbeeld: de Alteratie in 1578 is een belangrijk moment voor katholiek én gereformeerd Amsterdam. De stadsregering ondersteunde vanaf toen de strijd van Willem van Oranje tegen het katholieke Spanje. Katholieke kloosters, kerken en kapellen werden geconfisqueerd. Het katholieke Begijnhof middenin Amsterdam werd echter met

rust gelaten, omdat de huizen van deze vrome katholieke vrouwen privé-eigendom waren. Maar de Begijnen moesten in 1607 wel hun kerk afstaan aan de Engelse gereformeerden. Dat leidde tot een bizarre situatie: de Begijnen mochten blijven, maar kregen een vreemde geloofsgemeenschap op hun hof, in hun kerk. Precies aan de andere kant

van het pad verbouwden de Begijnen twee woonhuizen tot een huiskerk. Het verhaal van de Begijnhofkapel heeft een inhoudelijke verbinding met de huiskerk van Ons' Lieve Heer op Solder.

8 september

Uitstapje

8 september: het regent echt heel hard. Flink doorweekt bereikt het voltallige team het Pop-upmuseum in de voormalige Bijlmerbajes. Ieder jaar gaan we op pad om elkaar beter te leren kennen. Van een klein museum groeit Ons' Lieve Heer op Solder naar een middelgroot museum, qua bezoekersaantallen, qua oppervlakte en qua organisatie. Het verbeteren van de bedrijfsprocessen en professionalisering staan daarbij centraal.

De aansluiting tussen het beleid en de organisatie die dat beleid moet vormgeven is essentieel. Het team bestaat uit 12 fte. De veertig medewerkers kunnen het beleid goed vormgeven in een platte en informele organisatie. Het team groeit vooral in de sector publiek en beveiliging. Maar ook de sector educatie moet groter worden om de ambities te kunnen realiseren.

Er kwamen vijf nieuwe medewerkers in de functie van gastheer/gastvrouw, en een nieuwe coördinator voor het café. De nieuwe functie curator Cultuur en Maatschappij werd ingevuld, er kwam een nieuwe medewerker voor marketing en communicatie, en het team publiek en beveiliging werd uitgebreid vanwege de verruiming van de openingstijd van 17.00 uur naar 18.00 uur.

27 oktober

Afscheid

Op **27 oktober** was de burgemeester van Haarlem in Museum Ons' Lieve Heer op Solder ter gelegenheid van het afscheid van de voorzitter van het bestuur Maarten Elsenburg. Hij werd benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau: een prachtige blijk van waardering voor het werk van Maarten Elsenburg, die als voorzitter van het bestuur een grote verantwoordelijkheid nam met de uitbreiding van het museum. Vanuit deze visie kan het museum verder naar de toekomst kijken.

foto © Caro Bonink

De in 1888 opgerichte museumstichting heeft een traditie van sterke bestuurders, die het grachtenpand gered hebben van de slopershamer en het een culturele bestemming gaven. De eerste regenten hielden zich bezig met het verzamelen van katholieke kunst uit verdwenen Amsterdamse kerken. In hun vergaderverslag uit 1887 lezen we de discussie over de aankoop van de huiskerk. Men besepte dat de panden met de huiskerk grote historische waarde hadden, en met ingezameld geld werd het geheel aangekocht. Ze zagen de voormalige huiskerk als het belangrijkste object van de collectie, en openden de panden vrijwel meteen als museum.

Dat museum bestaat in 2018 maar liefst 130 jaar. En wat is er veel bereikt. Maarten Elsenburg formuleerde het zo: 'Van een verzamelbak van kerkelijke kunst ontwikkelde Museum Ons' Lieve Heer op Solder zich tot een modern museum, met aandacht voor erfgoed en maatschappelijke vragen. En nu bestaat het zelfs uit twee prachtige gebouwen.'

16 november

Dag van de Tolerantie

Op **16 november** werd voor de derde keer de Internationale Dag van de Tolerantie gevierd. Een bijzondere dag, voor leerlingen van Amsterdamse VMBO scholen die deelnemen aan het programma Voices of Tolerance. Zij waren in het museum voor een bomvol programma.

Howard Komproe, stand-up comediën, Simone Kukenheim, wethouder in Amsterdam, en André van Es, voorzitter van de Nederlandse Nationale Unesco Commissie spraken met de Voices of Tolerance. De UNESCO verleent patronaag aan Voices of

in Amsterdam maakt het programma deel uit van het curriculum. André van Es kon toezeggen dat UNESCO zowel haar nationale als haar internationale netwerk zal inzetten om Voices of Tolerance onder de aandacht te brengen. Het Vfonds kende een tweede subsidie toe om het programma verder te ontwikkelen.

Het belang van het programma wordt door Massih Hutak, workshopdocent goed verwoord. 'Veel vmbo-leerlingen hebben het gevoel dat een museum niet voor hen bedoeld is, omdat ze er niet bij horen in de maatschappij. Dan is het heel belangrijk voor ze, dat in Voices of Tolerance juist in het museum hun mening serieus genomen wordt. Het laat zien dat ze er wel bij horen.'

In 2017 namen acht vmbo-scholen deel aan Voices of Tolerance, waaronder één school voor bijzonder onderwijs het betrof in totaal zeshonderd leerlingen.

8 december

Tussen kunst en kerst

Op **8 december** was de opening van de tentoonstelling 'Tussen kunst en kerst', met objecten en werk van de Amsterdamse schilder en verzamelaar Clemens Merkelbach van Enkhuizen.

In het monument werden vijftig grote en kleine kerstgroepen opgesteld, geheel passend in de historische interieurs en bijdragend aan de kerstfeer. In het nieuwe deel van het museum was een presentatie over verdwenen katholiek erfgoed in Amsterdam te zien, verteld vanuit het perspectief van Clemens, en gebaseerd op zijn werk en verzameling. Clemens is een katholieke kunstenaar die de schoonheid van het immaterieel erfgoed weerspiegeld zag in de kerken en in hun interieur. Met groot verdriet zag hij hoe kerken halverwege de twintigste eeuw in verval raakten en gesloopt werden, kerken die soms nog geen eeuw geleden gebouwd waren door gerenommeerde architecten zoals Pierre Cuypers. Om uiting te geven aan zijn onbegrip schilderde of tekende

hij ter plekke de afbraak. Een andere component vormden de objecten uit de gesloopte kerken. 'Je kon ze zomaar tegenkomen op de rommelmarkt of bij een antiquair in de Spiegelstraat', aldus Clemens. En deze objecten van hoge kwaliteit kon hij eenvoudigweg niet laten liggen.

Wat betekent het voor Amsterdam dat de kerken van Pierre Cuypers niet bewaard zijn gebleven? Wat vertelt de ontkerking van de twintigste eeuw ons? Vanuit onderzoek naar collectie, erfgoed en maatschappij, zullen deze vragen de komende jaren onderzocht worden.

